
Bogom dotaknut

Modeli teologije objave u obzoru današnjih pitanja

Heino Sonnemans, Bonn

UDK: 231.74

22.08

Izvorni znanstveni rad

Neupitna upotreba pojma “objave” u teologiji za izricanje vlastitosti kršćanstva u neobičnoj je suprotnosti s uporabom te riječi u drugim područjima i iskustvenom svijetu današnjega vremena. Ako se i spominju objava ili objave kao življena ili iskustvena zbilja, onda je to u najboljem slučaju tek u metaforičkom značenju. Objave se prosuđuju kritički i s nevjericom. U crkvenom i teološkom području osobito se na doživljenu “objavu” gleda s velikim oprezom. Tako nastaje paradoksalna situacija: danas s jedne strane vlada velika suzdržanost u odnosu na iskustvo objave, dok istodobno povijesno predana objava uživa istaknuto značenje. Stoga želimo razmotriti kako se objava promišlja te predstaviti neke modele.¹

1. MODEL SHVAĆANJA OBJAVE

Promišljajući stvarnost objave, u nastavku ćemo iznijeti tri modela njezina shvaćanja, s napomenom da se pritom radi o objašnjenju naglasaka koji se ne isključuju, nego stoje u međusobnoj povezanosti.

1.1. *Epifanijsko shvaćanje objave*

Biblija nije objavljena nego inspirirana knjiga. Kao knjiga nastala po nadahnuću ona je knjiga objavâ i temeljna knjiga

---

¹ Usp. Josef Schmitz, *Offenbarung*, Düsseldorf, 1988., str. 78-80.

objave u kršćanskom smislu.² Najprije se dogodila objava, a onda je nastao njezin pisani izraz. Biblija dakle prenosi uobličeni izričaj božanske objave, ali kao takva nije objava.

U Bibliji se, međutim, pojam objave teoretski ne razvija. Njegova neupitna uporaba u teologiji utjecala je i na znanost o religijama. U njoj se naime o objavi govori gdje god se pronalazi očitovanje božanskoga ili iskustvo Svetoga. Doduše, taj se pojam etimološki temelji na riječi *apokalypsis*, no njegova dominantna uporaba u smislu otkrivanja, predstavljanja nepoznatih spasenjskih stvarnosti itd., sužava stvarni opseg biblijskoga događaja objave. Objava kao otkrivenje izvorno se nalazi samo u apokaliptičkoj literaturi i u načinu razmišljanja koji je pod njezinim utjecajem.

U biblijskom svijetu, kao i u cijeloj antici sve do srednjega vijeka božanske objave nisu ništa neobično. Za njihovo shvaćanje postoji opća iskustvena podloga. Sveto, božansko, Bog, na višestruke načine pokazuju svoju moć, svoju volju, svoju srđžu, svoju blizinu, svoja spasenjska djela. *Deus absconditus* postaje *deus revelatus*.

Zajednički aspekt svih različitih fenomena takvih samoočitovanja božanskoga jest epifanija, kojom se označava ukazanje živoga Boga kao konkretno prisutne zbilje. U NZ postoji jasan razvoj u smjeru da se mnogoliko Božje spasenjsko djelovanje ponajprije shvati kao jedinstvo (jedinstvo koje kulminira u događaju Krista), te potom da se opiše kao jedincati sveukupni događaj epifanije odnosno događaj objave. To se dađe zaključiti ne samo iz tekstova poput Iv 1 i Heb 1, koji mnoštvo fenomena integriraju u jedinstvo jednoga vremenski-vječnoga događaja Riječi, nego i iz drugih konteksta: pojmu Objavitelja (...) podređuje se kako prvi dolazak Kristov u cjelini (usp. 1 Tim 3,16), tako i njegova paruzija (usp. Kol 3,4; 1 Pt 5,4; 1 Iv 2,28). Tako se riječ *epiphaneia* rabi za označavanje obaju dolazaka (2 Tim 1,20; 1 Sol 2,8; 1 Tim 6,14; 2 Tim 4,1.8).

---

² Max Seckler, *Der Begriff der Offenbarung*, u: Handbuch der Fundamentalthologie, 2. izd., sv. II. str. 41-61, ovdje 44s. [=Seckler, Begriff].

Taj pojam objave ne znači samo otkriti skriveno ili otvoriti pristup skrivenome nego znači i Božji stvaralački čin koji je nov i stvara realno pomirenje i realno spasenje; on je obuhvatan i primjenjuje se na cijelo povijesno Božje djelovanje. Tako Pavao za označivanje Božje objave u stvorenjima (Rim 1,19) rabi iste riječi kao i za spasenjski događaj u Kristu (Rim 3,21). Budući da su ljudi sputavali objavu preko stvorenja, slijedi objava njegove srđbe (Rim 1,18), potom milosti (Rim 3,21.24), dok će na kraju vremena uslijediti potpuna objava Krista (1 Kor 1,7; Kol 3,4; 2 Sol 1,7; 1 Pt 1,7.13; 5,4: 1 Iv 2,28). Kao što je objavljena pravednost Božja, tako je i vjera (Rim 1,17; 3,21; Gal 3,23). Vječni Božji naum da ljudima pripravi spasenje objavljen je pojavom Krista (2 Tim 1,9s; Kol 1,26; Ef 2,9; Rim 16, 25).

Kod "objavljivanja" ne radi se dakle samo o informacijama i otkrićima Božjega nauma nego ponajprije o njegovom povijesnom ostvarenju: život (1 Iv 1,2), ljubav (Tit 3,4; 1 Iv 4,9), milost (Tit 2,11), Sin Božji (1 Tim 3,16; Heb 9,26; 1 Pt 1,20; 1 Iv 3.5.8) postali su "vidljivi". On sam se "očitovao" (2 Tim 1,10). Cijeli događaj spasenja u tom je smislu misterij, koji postaje očit odnosno objavljuje se (Rim 16,25; Kol 1,26; Ef 3,9; Ef 1,9; 2 Sol 2,7; usp. k tome i povezivanje pojma objave s NZ kod Bartha³).

Želimo li istaknuti temeljnu značajku epifanijskog shvaćanja objave, onda je to iskustvo Božje egzistencije kao žive prisutnosti. Temeljna značajka epifanijskog shvaćanja objave nije pouka o skrovitim istinama, nego povijesno djelotvorna spasenjska prisutnost Boga. Božja objava i epifanija spasenja s obzirom na njihov sadržaj i događaj za Bibliju su strogo istovjetni.⁴

Glede Božje skrovitosti ("Boga nitko nikada nije vidio", Iv 1,18; usp. 1 Iv 4,12) i naglašavanja osobe Isusa kao objavitelja (usp. Iv 1,18; Mt 11,25ss), čini se da epifanijski aspekt objave u sebi sadrži osobito tri značajke: 1. Božji izlazak iz skrovitosti,

³ Seckler, *Begriff*, str. 45 s., bilj. 14.

⁴ Usp. Gisbert Greshake, *Epiphanie in Geschichte*, u: Gerd Oberhammer, *prir., Epiphanie des Heils*, Wien, 1982., str. 161-177, 163.

2. milosni karakter, jer čovjek ne može Boga prisiliti da se pokaže, i 3. karakter događaja kao dolazak Božje prisutnosti u svijet.

1.2. Kognitivno shvaćanje objave

Koliko god epifanijsko shvaćanje objave naglašava iskustvo živoga Boga u čovjekovoj sadašnjosti, ono sadrži i spoznajnu, učiteljsku komponentu koja posreduje istinu. "Spoznaja Boga, njegove istine, njegovih naputaka središnji je motiv Svetoga pisma pri čemu dakako biblijski pojam spoznaje ne dopušta ograničenja na događaje teoretskog uma i pojam se istine u prvom redu ne odnosi na uvjerljivost nauka nego na uređivanje zbilje."⁵ Ako se dakle cijeli događaj objave naziva epifanijom, onda on sadrži i tu komponentu koja je zacijelo u povijesti teologije vodila prema intelektualizaciji.

Najprije, čini se, moramo istaknuti značenje objave kao nauka o spasenju, kao znanja o spasenju. Kako da se Božja spasenjska nazočnost čovjeku ne očituje kao istina! Ako želi zahvatiti cijeloga čovjeka, onda mora biti u skladu s njegovim traženjem istine. S tog gledišta želio bih istaknuti pozitivni aspekt objave kao istine o spasenju. Objava kao u vjeri darovano znanje o spasenju i kao omogućujuća spoznaja spasenja, pretpostavka je putu spasenja što ga čovjek treba slijediti. Tako objava kao svjetlo osvjetljuje put i ona je na taj način cilj, jer je Bog kao istina za čovjeka blaženo gledanje. *Gaudium de veritate* (Radost zbog istine) ne treba dovoditi u svezu s intelektualističkim shvaćanjem objave kao što to, po mome mišljenju, čini Seckler.⁶ Dapače, spoznaja Boga kao žive istine spada u temeljnu sastavnicu biblijske objave. Bog kao istina znači personalnu istinu, istinu u osobi / kao osobu. I premda je Bog spasenje sviju nas, može se govoriti i o povijesnim ostvarenjima, o istini (istinama) u smislu "objektivnih" izričaja; o nauku o spasenju i o putu spasenja. Oni se međutim odnose

---

⁵ Seckler, *Begriff*, str. 45.

⁶ Usp. Seckler, *Begriff*, str. 45.

na samu istinu, na Boga. Tako je u teološkoj tradiciji govor o misteriju i njegovoj spoznaji putem objave stavljen u kontekst spiritualnosti promišljanja istine, pri čemu je sam Bog unutarnji i izvanjski učitelj istine i blaženstva, na što osobito ukazuje Seckler.⁷ U tome vidimo dostatan razlog da visoko cijenimo objavu kao spoznaju spasenjskih istina.

To se preporučuje i s obzirom na današnja strujanja u kršćanskom mišljenju koja, pod utjecajem azijskih religija, osobito njeguju znanje o spasenju kao nauk o spasenju i o putu spasenja, pa pritom djelomice skreću u agnosticizam, jer izjednačuju znanje o spasenju sa samim spasenjem. Ideja vodilja glasi: otkupljenje putem znanja o spasenju. Upravo o tom pitanju treba se oglasiti kršćanski prigovor i to ne na način da nijećemo istinitost spasenja, nego da svjedočimo kako su put, istina i život konkretno povijesno objavljeni u Isusu Kristu.

Kognitivni aspekt shvaćanja objave postaje tek onda negativan ako se događaj objave promatra jedino ili ponajprije kao pouka o inače nedostupnim istinama; dakle, gdje se objava pogriješno shvaća samo kao doktrina. To se onda naziva instrukcijsko-teoretskim modelom objave.

U takvom se shvaćanju objave i vjera kao čovjekov odgovor na božansko očitovanje svodi na stav "držanja istinitim istina", što vodi u *sacrificium intellectus* (=dokidanje vlastitoga uvjerenja). Nasuprot tome, vjera nema samo određenu intelektualnu stranu nego treba biti čovjekov životni odgovor Bogu koji čovjeka susreće. Ipak isključivanje aspekta istine objave⁸ nužno bi vodilo nekritičkom i nekontroliranom zahtjevu vjere. Naravno, ne može um biti sudac nad životno-osobnom istinom, koja je Bog; međutim protiv uma ne smije se i ne može se vjerovati. Posebno je papa Ivan Pavao II. osnažio zadaću uma u svojoj enciklici *Fides et ratio* te se kao i njegov nasljednik Benedikt XVI. suprotstavio suženom shvaćanju pojma uma. Jer samo jaki i široki um može zastupati dijalošku ulogu u

---

⁷ Usp. Seckler, *Begriff*, str. 46.

⁸ Offenbarung: Riječ istine (Ef 1,13); Bog hoće, da se svi ljudi spase i dođu do spoznaje istine (1 Tim 2,4).

odnosu na vjeru i religiju. Taj je aspekt doduše samo jedan moment onoga što sadrži kognitivno shvaćanje objave kao znanja o spasenju; no ipak se ne može isključiti iz obuhvatnog shvaćanja objave.

1.3. *Objava kao Božje samopriopćenje*

Drugi je vatikanski sabor na tragovima Tridentskoga i I. vatikanskog sabora svoj nauk o božanskoj objavi izložio u Dogmatskoj konstituciji *Dei verbum*. U svojem temeljnom izričaju Koncil shvaća objavu kao Božje samopriopćenje, što je koncepcija koju je osobito razvio Karl Rahner. Time je prevladano pogrješno mišljenje o objavi koje objavu shvaća samo kao nauk, takoreći kao izričaje o Bogu. To znači: Bog ne priopćava nešto o sebi, nego on priopćava samoga sebe, on sama sebe dariva ljudima. U opisu objave kao Božjeg samopriopćenja pojam se objave razrađuje u tri smjera:

1. Objava označava sveukupnu spasenjsku zbilju na koju se odnosi kršćanska vjera.

2. Objava se teocentrično radikalizira: Bog objave ne objavljuje nešto nego sama sebe. Samoočitovanje znači kako samo-otvaranje za spoznaju spasenja, tako i samo-priopćivanje kao samo-predavanje ljudima, u Isusu Kristu koji je Božje samopriopćenje.

3. Objava se shvaća kao *communio* i sudioništvo (*participatio*); Božje samopriopćenje kao *communio* znači osobno zajedništvo; Božje samopriopćenje kao participacija za ljude znači davanje udioništva ili zajedništvo u božanskim dobrima, u *bona divina* (istina, pravednost, ljubav, ljepota, mir).

U svjetlu tog shvaćanja kršćanstvo kao religija objave dobiva svoj dublji i obuhvatniji smisao.

Pojmu objave kao Božjem samopriopćenju, koje je Isus Krist, ide u prilog cijela spasenjska zbilja na koju se odnosi vjera kao odgovor čovjeka Božjoj objavi. Zbog toga je potrebno naglasiti jedinstvo objave, s jedne strane, ali ne previdjeti i njezine različite načine, s druge strane. Promatrana pod tim vidom cijela se povijest spasenja očituje kao događaj Božjega

samopriopćenja koji doseže vrhunac u osobi Isusa Krista. Ovo gledište nalazi svoju izričitu potvrdu u izričajima II. vatikanskog sabora, naime kao susret Boga i čovjeka (usp. DV 2), kao povijest božanske naklonosti spasenja, pri čemu se jasno pokazuje univerzalnost objave kao naklonosti spasenja (usp. DV 3) i kao Božje samopriopćivanje u Isusu Kristu (usp. DV 4). Pritom se mora naglasiti trajno oslovljavanje čovjeka i uvažiti dinamička dimenzija spoznaje dubine istine o Bogu i čovjeku.

2. DANAŠNJA PITANJA

Prikazani modeli teologije objave odnose se na učiteljske iskaze i njihovo sustavno tumačenje. Iz njih međutim proizlaze daljna pitanja, koja ćemo ovdje protumačiti. Pritom valja razjasniti troje: 1. kako oni ljudi koji nisu živjeli i ne žive u tradiciji židovsko-kršćanske povijesti spasenja mogu postići cilj svih ljudi, zajedništvo s Bogom; 2. kako se ono što se u svim religijama nalazi kao "istinito i dobro" (NA 2) može smatrati objavom, te na posljertku 3. da li se i koja se iskustva Boga u kršćanstvu mogu smatrati iskustvima milosti i time Božjega samoočitovanja nakon završetka javne objave (usp. DV 4)?

2.1. Objava Krista i spasenje nekršćana

Drugi je vatikanski sabor jasno izrekao da postoji koegzistencija ljudske povijesti, povijesti spasenja i povijesti objave. To znači da je Božja spasenjska volja ne samo izjava jedne nakane nego djelotvorna ponuda spasenja za svakog čovjeka u svakom vremenu. Karl Rahner je svojim nacrtom transcendentalne, nadnaravne objave postavio temelje razumijevanju kako Božja opća spasenjska volja, prema teološki važećim kriterijima, može postići svoj cilj.⁹

---

⁹ Karl Rahner, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*, Freiburg, 1976.; Fünfter Gang: Heils- und Offenbarungsgeschichte, str. 143-177.

Ako naime bez vjere nitko ne može biti spašen (usp. Heb 11,6) i ako je vjera odgovor čovjeka na objavu, onda se kao pretpostavka za mogućnost spasenja svih ljudi mora prihvatiti opća, univerzalna i nadnaravna objava. Rahner nju naziva transcendentalnom objavom, kojoj potom u povijesno konkretnom ostvarenju odgovara kategorijalna objava.

Svaki povijesno-konkretni oblik objave ima za pretpostavku tu transcendentalnu, nadnaravnu, milosnu objavu na način ponude. Njezino prihvaćanje od strane čovjeka nužno spada u sam događaj objave. Nadalje, to kategorijalno tumačenje u povijesti i u kulturalnim kontekstima može uslijediti u individualnim kao i u povijesnim modifikacijama. Biblijski predana povijest spasenja kao izraz božanske objave u tom modelu znači Duhom Svetim zajamčeno i pouzdano (nadahnuo, na spasenje čovjeka usmjereno i neprevrtljivo) kategorijalno tumačenje Božjega samoočitovanja u povijesti Božjega naroda.

Upravo taj pogled na dio čovječanstva, na koji se pak kao cjelinu odnosi Božja spasenjska volja, pojašnjava nam kako je potrebno teološko promišljanje sveopće, univerzalne i milosne objave kao Božjega samopriopćenja.

Ono što je Drugi vatikanski sabor kao mogućnost jasno potvrdio, naime da svim ljudima dobre volje “u čijim srcima milost nevidljivo djeluje”, Duh Sveti “na način koji je Bogu poznat (*modo Deo cognito*)” pruža mogućnost da se pridruže tom pashalnom misteriju (GS 22), to nalazi svoju primjenu u Rahnerovoj teoriji. Rahnerov nacrt opće, transcendentalne, nadnaravne objave pruža mogućnost da se “*modo Deo cognito*” teološkim promišljanjem dalje razvije. Aksiom “nadnaravni egzistencijal” našao je u teologiji svoje povijesno mjesto za opću mogućnost spasenja.

Ipak valja primijetiti da taj aksiom o nadnaravnom egzistencijalu kao pojmovna sintagma ponajprije ima u vidu pojedinačnoga čovjeka i njegovu mogućnost spasenja. Ta je teorija u 20. st. bila nova perspektiva koja otvara obzore; no sada se postavljaju druga pitanja, poglavito s obzirom na religije.

2.2. Religije i jedincatost posrednika spasenja Isusa Krista

Koncil je izrazio svoje iskreno poštovanje prema svemu onome što je u religijama "istinito i sveto" (NA 2). Time nam se nameću sljedeća pitanja: Jesu li religije kao takve putovi spasenja ili se čovjek spašava premda živi u jednoj nekršćanskoj religiji? Drugim riječima: Je li ono što je religijama istinito i sveto udio u objavi kao Božjem samopriopćenju, premda se u tome ne spoznaje njegova punina, tako da čovjek u toj religiji nalazi svoje spasenje?

Moje razmišljanje polazi od pretpostavke univerzalnoga posredništva spasenja u Isusu Kristu te od afirmativnog stava da se svako spasenje kao Kristovo ne daje bez odnosa prema Crkvi kao sveopćem sakramentu spasenja (usp. LG 48) po Duhu Svetomu.¹⁰

Prema tome, u religijama vrijedi ono što je o čovjeku načelno rečeno, jer u njima se artikulira s jedne strane znanje o Bogu polazeći od svijeta te istodobno milost koja spasenje posadašnjuje na način ponude otpočетка dane, makar pod predznacima zabludivosti i krivnje, kao anticipacija konačne realizacije beskrajne Tajne, anticipacija Predanja i Ljubavi. Stoga religije valja smatrati putovima spasenja (usp. Int. Kom 84; NA 2),¹¹ manifestacijama opće spasenjske volje Božje (Schlette), koje pak ostaju strogo usmjerene na Krista, jedinoga posrednika (usp. 1 Tim 2,3-5; LG 8), i na Crkvu, njegovo tijelo, štoviše, povezane su s otajstvom Krista i njegova tijela (usp. IntK 73). Međutim, ta povezanost ne znači (još) pripadnost pa ni stupnjevitu pripadnost (usp. IntK 73). Drugim riječima, sve spasenje je Kristovo spasenje i time se ono povezuje sa spasenjskom stvarnošću njegova tijela. U tom smislu valja

---

¹⁰ Kongregacija za nauk vjere, *Deklaracija Dominus Iesus. O jedincatosti i spasenjskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve* (6. kolovoza 2000.).

¹¹ Internationale Theologenkommission, *Das Christentum und die Weltreligionen*, Hg. DBK Bonn, 1996. (=IntK), 84; NA 2.

shvatiti aksiom: *extra ecclesiam nulla salus*, tj. nema drugog spasenja doli onog koje naviješta Crkva.¹²

Takav odnos između Božje objave u svijetu i Božje objave u čovjeku, s jedne strane, te povrh toga milosno Božje samoočitovanje zastupa i enciklika *Redemptoris missio* te Međunarodna teološka komisija u dokumentu *Kršćanstvo i svjetske religije*, pri čemu je objava u svijetu otpočетка povezana s objavom spasenja.

Slijedimo li Karla Rahnera, onda se nadnaravni egzistencijal, transcendentno Božje samoočitovanje na način ponude, koje prethodi svakoj osobnoj odluci, povijesno i kategorijalno tumači u religijama (ali ne samo u njima). Povijest čovječanstva, povijest spasenja, povijest objave jesu koegzistentne. Ono što je u religijama konkretno istinito i sveto, kršćani mogu mjeriti samo prema događaju Krista. Ondje gdje ljubav (nesebičnost, milosrđe itd.) postaje konkretnom, kršćanin može spoznati Boga, koji je ljubav, a križ pokazuje ljubav u njezinom najradikalnijem obliku. Tu se može "ta istina razmatrati", kako piše papa Benedikt XVI. u svojoj enciklici *Bog je ljubav* (br. 12).

Neki problemi

Ako objavu treba shvatiti kao Božje samopriopćenje u Kristu na konačan i savršen način, onda se ne smije isključivati druge oblike objave, naimе objavu kao epifaniju spasenja / božanskoga i objavu kao mudrost / nauk / naputke.

Dva potonja oblika objave jesu također Božja samoočitovanja i mogu nam otvoriti razgovor s drugim religijama.

Prisutnost *Logosa* i *Sofiae* kao "klice Riječi" (Justin, usp. AG 11 i 15), što ih je Duh Sveti posijao (u odnosu na Krista: *RM*

---

¹² Usp. Peter Knauer, *Unseren Glauben verstehen*, Würzburg, 4. izd. 1991., str. 101; Heino Sonnemans, *Ausserhalb der Kirche kein Heil? Ein theologischer Grundsatz und seine Bedeutung im geschichtlichen Wandel*, u: *Isti, Gottesglaube und Heilswahrheit. Gesammelte Aufsätze*, Frankfurt, 1989., str. 149-168.

28), povezuju preegistentnoga Logosa kao posrednika stvaranja i kozmičkog Krista s inkarniranim Logosom, koji jest i ostaje jedna osoba premda nije svuda na isti način prisutan.

Valja razlikovati univerzalnu prisutnost i djelotvornost Logosa i Duha u kulturama, religijama i obredima (usp. IntK 82; RM 28) od njihove prisutnosti i djelotvornosti u Crkvi. Oba su načina neodvojiva i međusobno povezana (usp. RM 29). U enciklici *Redemptoris missio* Ivana Pavla II., veli se: "Dok Duh djeluje u srcima ljudi i u povijesti naroda, u kulturama i religijama (...) ne može biti bez povezanosti s Kristom, Riječju koja je postala tijelo djelovanjem Duha 'da On kao savršen čovjek sve spasi i u sebi sve rekapitulira'" (RM 29).

Tako, ono što religije posreduju, od Boga je ponuđeno, pa onda k njemu one trebaju i voditi.

Od Boga je ponuda u objavi preko stvorenja (svijeta) (Rim 1,19s),

- u objavi u samom čovjeku (savjest)
- u povijesti savezâ s Noom / Abrahamom / Mojsijem / Isusom prema narodima.

Pod uvjetima svojega stvarnog postojanja, po tome kako čovjek ostvaruje svoje čovječstvo, tj. kako se ostvaruje u socio-kulturnim strukturama (Schlette), religije su specifičan izraz komunitarnoga traženja Boga i susreta s Bogom pa one k Njemu, posljednjoj Tajni, i vode.

Povrh toga, u religijama se govori o prisutnosti uskrsloga Krista i Duha Svetoga te njegova djelovanja u obredima i kulturama (RM 28; usp. GS 22; u odnosu na pojedinačnoga čovjeka govori se o udjelu u uskrsnom misteriju na način koji je Bogu poznat), koji se međutim razlikuje od onoga u Crkvi, ali se od nje ne smije odvajati. Snagom te djelotvornosti religije su povezane s otajstvom tijela Kristova, Crkvom, koja je Božji narod u užem smislu, dok se čovječanstvo može nazvati Narodom Božjim u cjelini, sveopćim Božjim narodom koji je od početka utjelovljenjem Logosa "kristificiran" (usp. Karl Rahner). Sve to ne dolazi od čovjeka, nego od Duha Božjega.

Postoji dakle kristološka, pneumatološka i eklezijalna dimenzija religijâ koja nije odozdo nego se ostvaruje odozgo.

Da ipak u religijama nije sve na isti način istinito i sveto i da nam u njima nisu ponuđeni jednakovrijedni putovi prema spasenju, to se daje razjasniti jedino na temelju kršćanskih kriterija, uzimajući u obzir istodobno različite pretenzije na istinu.

Dok se spasenje pokazuje samo preko svetosti, tj. religije pokazuju putove spasenja jer upućuju na predanje posljednjom zbilji, odnosno jedinstvu s njom, šutnju pred njom, na ljubav prema ljudima kao i milosrđe prema svemu živom, puno je teže odgovoriti na pitanje o istinitoj spoznaji božanskoga i njegova spasenja.¹³ To osobito vrijedi za tematske cjeline Bog – Krist – spasenje (tj. i čovjek!).

U ovoj točki naše refleksije lako je zamijetiti da se pitanje spasenja i pitanje istine moraju razlikovati, no ne mogu se međutim međusobno odvajati. Nadalje, jasno je da se kognitivni element ne može kao nevažeci ukloniti iz shvaćanja objave. Ta se problematika ne može ublažiti ni ukazivanjem na činjenicu da različite religije nastupaju sa zahtjevom za apsolutnošću, niti se problem može proglasiti nerješivim pozivajući se na koncepciju slaboga uma. U toj perspektivi pitanje istine ne utječe samo na shvaćanje objave i vjere nego i na shvaćanje uma i njegova odnosa prema vjeri i objavi.¹⁴

Naš se problem može pojasniti na primjeru shvaćanja božanskoga: U svezi s tim postavlja se pitanje je li posljednja Zbilja osoba ili nije. Odgovor na postavljeno pitanje utječe na temeljne pozicije:

- samo prihvaćanjem personalnoga i slobodnog Boga svijet je stvorenje, a nije emanacija;
- samo se tada može govoriti o Božjem odnosu kao ljubavi (savez, samopriopćenje itd.);

---

¹³ Usp. Joseph Ratzinger, *Glaube Wahrheit, Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen*. Freiburg, 2003; Heino Sonnemans, *Dialog der Religionen. Wege und Ziele – Differenz und Einheit*, Bonn, 2005.

¹⁴ Usp. Papa Ivan Pavao II., *Enciklika Fides et ratio – razum i vjera* (14. rujna 1998.); J. Ratzinger, *Der Gott des Glaubens und der Gott der Philosophen. Ein Beitrag zum Problem der theologia naturalis*. Prir. uz pogovor Heino Sonnemans, Leutesdorf, 2004.

- samo se u tom slučaju posljednje spasenje shvaća kao *communio* a ne kao stapanje s Apsolutom;

- je li to spasenje izvan svijeta (*Weltlösung*) ili je to spasenje sa svijetom (*Welterlösung*);

- na kraju, presudno je da li se bitak (Bog) pokazuje kao ljubav; u tom je smislu ljubav zacijelo kriterij istinitosti božanskoga. U kršćanskoj tradiciji raspeta ljubav kao kenosis samoga Boga u predanju za svijet u Sinu stoji u oprečnosti naspram svim drugim koncepcijama zadnje stvarnosti.

Logos i *Sophia* /Duh povezuju, jednako tako nesebičnost i ljubav (*kenosis* i *agape*), ali raspeta ljubav kao Božja mudrost razlikuje kršćansko od svih drugih mudrosti ovoga svijeta (usp. 1 Kor 1,18-25).

Ona razlikuje, ali ne razdvaja; jer upravo križ spaja sve dimenzije stvarnosti u ljubavi Božjoj koja donosi spasenje.

2.3. Milost kao Božje samopriopćenje u životu čovjeka

Na kraju treba razmotriti još jedno pitanje koje proizlazi iz punine i dovršetka iskustva u Isusu Kristu i po njemu (usp. DV 4), jer “nemamo više očekivati nikakvu javnu objavu prije nego se u slavi pojavi naš Gospodin Isus Krist (usp. 1 Tim 6,14 i Tit 2,13)” (DV 4).

Je li Isus Krist na taj način “Božja posljednja riječ” (usp. Verweyen) tako da u njemu Božje samopriopćenje nije samo nenadmašivo i jedincato nego i dovršeno? Bi li to bio završetak Božjega samopriopćenja?

Ovdje ne mogu ulaziti u sve aspekte spomenutog pitanja, ne mogu ih čak ni nabrojiti. Ipak, počeo bih s fenomenom iskustva Božje odsutnosti, o kojoj se raspravlja u različitim kontekstima, primjerice, kad se spominje pitanje pomračenja Boga (*Gottesfinsternis*) ili smrti Boga, zatim praktični ili teoretski ateizam ili pak na kršćanskom području kad se raspravlja o Božjem djelovanju u povijesti. Pritom ne mislim toliko na teodicejsko pitanje, nego više na pitanje prisutnosti i djelotvornosti Boga Isusa Krista danas, u ovo vrijeme našega života i naše povijesti.

Odgovor na to izravno se tiče sveukupnoga crkvenog i vjerskog života. Jer kad ne bi bilo takve spasenjske djelotvornosti, sakramenti bi bili prazni te samo izvanjski čin i sve bi molitve za Božju pomoć zapravo bile poziv da čovjek pomogne samom sebi. Moramo dakle držati da od Boga vodi jedan put k nama, ovdje i sada, da njegov put nije drugdje negoli u Isusu Kristu i da je ono što nazivamo milošću, zaista Božje samopriopćenje snagom kojega njegov Duh u nama stanuje (usp. Rim 5,5 i često). Stoga bih želio osobito naglasiti iskustvo milosti kao iskustvo Božjega samopriopćenja u životu kršćana. Osim toga, želim upozoriti da jedna jedina milost može biti darovana ne samo izvan vidljivog kršćanstva nego se njezina djelotvornost i u životu kršćana ne ograničava na obredno i sakramentalno područje.

S obzirom na način kako se ta Božja djelotvornost konkretno manifestira, valja imati u vidu da Božja sloboda nije ograničena, jer s Bogom se ne može raspolagati, što istodobno tvori kriterij milosti. Pritom ne smijemo previdjeti da je kristovski način Božjeg samopriopćenja trajni kriterij istine, one istine u koju Duh Sveti Crkvu ne samo uvodi nego je u istini i drži (usp. Iv 16,13; 17,17-19). Stoga se kod dara razlikovanja duhova mora paziti da li se i gdje se događaju iskustva Boga koja stoje u znaku konkretno-kršćanske povijesti spasenja te su znakovi njegove blizine za današnje ljude. U tom smislu, i danas se događa objava ondje gdje čovjek prihvaća milost kao samopriopćenje trojstvenoga Boga te ona u njegovu životu postaje djelotvorna.

S njemačkog preveo: *Nediljko A. Ančić*

Von Gott berührt
Modelle einer Theologie der Offenbarung im Horizont
Gegenwärtiger Fragenstellungen

Zusammenfassung

Ein Zugang zum Verständnis von Offenbarung Gottes wird zunächst durch die Vorstellung von theologischen Modellen unter dem Aspekt von Epiphanie, von Erkenntnis und von Selbstmitteilung Gottes eröffnet. Dabei wird auch deutlich, dass bei aller Akzentsetzung der genannten Modelle deren Zusammengehörigkeit beachtet werden muss. Immer geht es darum, dass der verborgene Gott als heilschaffende Gegenwart in der Geschichte der Menschen erkannt und erfahren wird.

Unter der Berücksichtigung der Aussagen des 2. Vatikanischen Konzils, werden weiterhin jene Fragestellungen verdeutlicht, welche sich in der Gegenwart ergeben, insbesondere die universale Heilsmöglichkeit, welche eine gnadenhafte Offenbarung voraussetzt; dann kommen die Religionen als Orte der Gott-Suche und Gott-Begegnung in den Blick, und schließlich geht es darum, in welchem Maße nach Abschluss der öffentlichen Offenbarung die Erfahrung der Gnade als Selbstmitteilung Gottes begriffen werden kann.